

# KONFERENCA IFLA 2012

Konferenca IFLA 2012 z naslovom *Libraries create now! Inspiring ... surprising ... empowering* je potekala v Helsinkih od 11. do 17. avgusta 2012. V okviru otvoritvene slovesnosti je po nastopu domačinov in predsednice IFLE, Ingrid Parent, vabljen predavanje imela profesorica Helena Ranta, specialistka za forenzične medicinske preiskave. V kontekstu kulturne dediščine narodov je predstavila primere sovražnega uničevanja kulturne dediščine v povezavi z genocidom, med drugim tudi primere iz naše regije med vojnami v Bosni in Hercegovini ter na Kosovu.

## KATALOGIZACIJA

O novih katalogizacijskih pravilih RDA ni bilo nobenega prispevka, so pa bila pravila omenjena v vseh predstavitevah, ki so se kakor koli nanašale na bibliografsko področje.

Prvi prispevek je obravnaval prepad med uporabniki in katalogizacijo (The Gap between Users and Cataloging). Avtorici sta predstavili rezultate raziskave na osnovi ankete, ki je bila opravljena na Kitajskem, v univerzitetni knjižnici Nanking. Podatki kažejo na težave pri postopku obdelave gradiva, saj povratne informacije uporabnikov nimajo vpliva na postopke obdelave gradiva. Uporabniki želijo sodelovati, vendar obstoječi knjižnični sistem tega ne omogoča. Avtorici predlagata preoblikovanje knjižničnega sistema, ki bo temeljil na uporabniško naravnani arhitekturi.

Naslednji prispevek je obravnaval metapodatke in nivoje opisa (Metadata with Levels of Description: New Challenges to Catalogers and Metadata Librarians). Zaradi vedno večjega obsega e-virov narašča potreba po dodatnih nivojih opisa, npr. pri e-knjigi opis za poglavje, opis za posamezno stran itd., kar zahteva veliko tesnejše sodelovanje med uporabniki univerzitetnih knjižnic, domenskimi strokovnjaki in knjižničarji.

V tretjem prispevku (Digital services in a new digital library – new ways of presenting the library catalogue) so avtorice predstavile izkušnje ob projektu avtomatske frbrizacije podatkov in njihove pretvorbe v format RDF, ki je bil narejen na vzorcu 908 bibliografskih zapisov v

formatu MARC za dela dveh norveških avtorjev – Knuta Hamsuna in Pera Pettersona. Rezultati avtomatske pretvorbe so bili slabi, zato so bili potrebni številni ročni popravki in dopolnitve. Problem so predvsem manjkajoči in pomanjkljivi podatki v zapisih ter nedosledne prakse katalogizacije. Največ dela je bilo s popravki podatkov v naslovih, še posebej v zapisih za prevedena dela. Za določitev pravil za popravljanje in za samo popravljanje zapisov za dva avtorja so porabili približno 60 ur. Rezultat avtomatske frbrizacije je bilo 149 del avtorja Knuta Hamsuna, ki se je po ročnih popravkih zmanjšalo na 84; ter 14 del avtorja Pera Pettersona, ki se je po ročnih popravkih povečalo na 41 del. Po opravljenih ročnih popravkih se je število del, z eno izjemo, ujemalo s številom del omenjenih dveh avtorjev v nacionalni bibliografiji. Projekt bodo nadaljevali v smer pretvorbe podatkov v RDF in povezanih podatkov (angl. *linked data*).

## UNIMARC

Prispevek dveh predstavnic nacionalne knjižnice Portugalske (UNIMARC – Understanding the past to envision future) je prikaz razvoja formata od njegovih začetkov (prvega priročnika leta 1983) do tretje izdaje leta 2008 na osnovi števila polj in podpolj v posameznih izdajah. Pregled je podan tudi po blokkih formata in po vrsti gradiva (vira). Število polj je naraslo s 115 na 193, število podpolj pa s 337 na 1.791. V času od leta 1991 do marca 2012 so prejeli 384 predlogov za dopolnitve (od tega so jih 227 sprejeli, 106 zavrnili, 1 je v postopku), in sicer največ iz Francije, Italije, Velike Britanije, Rusije, Hrvaške in Portugalske. Posebej je podan tudi številčni prikaz dopolnitev, ki se nanašajo na podporo modeloma FRBR in FRAD.

Trije avtorji so predstavili raziskavo o funkcionalnosti bibliografskih zapisov v formatu IRANMARC iz nacionalne bibliografije Irana (The Functionality of Bibliographic Records of IRANMARC Based on Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) for Monographs), ki so jo izvedli na vzorcu 384 zapisov za monografske publikacije. Ugotovili so, da se funkcionalnost zapisov (po modelu FRBR) nanaša na uporabniško zahtevo "poišči" (*find*, 78,62 %) in najmanj

na uporabniško zahtevo "izberi" (*select*, 63,73 %), ob tem pa se večina nanaša na raven pojavnosti oblike (81,28 %). Stopnja prekrivanja polj v bibliografskih zapisih z atributi FRBR je 87,5 %, če upoštevamo izpolnjenost polj, pa le 57,61 %.

Prispevek štirih avtorjev iz Anglije (Linked Data for Libraries: Benefits of a Conceptual Shift from Library-Specific Record Structures to RDF-based Data Models) govori o prednostih prehoda na podatkovne modele, zasnovane na pravilih, modelih in principih RDA, FRBR, povezanih podatkov in RDF. Knjižnicam in agencijam za standardizacijo predlagajo uporabo možnosti, ki jih ponujajo ti novi tehnološki trendi.

Sekcijo sta zaključila predstavnika Kongresne knjižnice, ki sta poročala o iniciativi Kongresne knjižnice na področju bibliografskega ogrodja (Library of Congress Bibliographic Framework Initiative – update). Pobuda za iniciativo, ki jo je sprožila Kongresna knjižnica, je prišla s strani delovne skupine za prihodnost bibliografske kontrole leta 2008, ter knjižnic, ki so sodelovale v procesu testiranja novih katalogizacijskih pravil RDA leta 2011. Format MARC, ki je preko 40 let dobro služil potrebam za shranjevanje in izmenjavo bibliografskih in drugih podatkov v knjižnicah, ne ustreza več novim tehnološkim zmožnostim in zavira nadaljnji razvoj. Na samem začetku se je pokazalo, da bosta potrebni dve skupini strokovnjakov: svetovalci za konceptualna vprašanja in tehnični strokovnjaki. Glede na ogromno količino podatkov v formatu MARC ter številne knjižnične sisteme in knjižnice, ki ga uporabljajo, bo prehod na "nekaj novega" zelo težak, postopen in dolgotrajen. Projekt vzpostavitve novega bibliografskega ogrodja bo temeljil na spletnem okolju, načelih povezanih podatkov in na RDF kot osnovnem modelu. Kongresna knjižnica je sklenila pogodbo s podjetjem Zepheira, ki bo sodelovalo pri pretvorbi formata MARC 21 v model povezanih podatkov in pripravi programskih prototipov, ki bodo osnova za nadaljnje dogovarjanje in odločanje. Razvojno skupino vodi Eric Miller, ki je vodil iniciativo semantičnega spleta v okviru W3C, obenem pa ima tudi izkušnje pri razvoju standardov za področje knjižnične in informacijske znanosti. Za transparentnost postopkov ter za vključevanje in sodelovanje relevantnih institucij, strokovnih skupin, knjižnic in knjižničarjev bo skrbela Kongresna knjižnica.

## REFERENČNI SERVISI

Avtorji prispevkov so obravnavali vprašanje potrebe generacije Google po storitvah knjižničarjev. Predstavnica Mestne knjižnice Helsinki je predstavila referenčni servis njihove knjižnice, ki deluje od leta 2001 in beleži preko milijon obiskov spletne strani letno,

vključuje pa se tudi v program lokalne radijske postaje. V zadnjih dveh letih obisk upada, tako da letos načrtujejo prenovo servisa.

Avtorja z dveh univerz v Hongkongu sta primerjala upadanje referenčnih transakcij v različnih okoljih. Njun predlog je, naj knjižničarji svoja prizadevanja pomagati študentom pri iskanju informacij usmerijo k poučevanju študentov, kako te informacije ovrednotiti in uporabljati. Študentje so relativno večji iskanja informacij, vendar ne vedo, da bi jim knjižničarji lahko pomagali pri ocenjevanju in uporabi teh informacij.

Predstavnici univerzitetne knjižnice iz Švedske sta predstavili referenčne aktivnosti njihove knjižnice, ki ima ob obsežni fizični zbirki gradiva tudi dostop do številnih e-virov (npr. dostop do preko 350.000 e-knjig). Poudarek referenčnega servisa je na seznanjanju uporabnikov z novimi tehnologijami in novimi e-zbirkami.

Zadnji prispevek je bil posvečen referenčnemu servisu s pomočjo izmenjave SMS-sporočil (TMR – text messaging reference). Predstavnica fakultete za bibliotekarstvo in informacijske znanosti iz ZDA je predstavila raziskavo, ki vsebuje študijo obnašanja ljudi pri pošiljanju SMS-sporočil, rezultate intervjujev z največjo uporabniško skupino te storitve (mladostniki) in rezultate ankete med knjižničnimi uporabniki o njihovih izkušnjah s TMR. Raziskava je pokazala, da ima TMR številne prednosti (enostavna uporaba, ustreznost, hitrost in zanesljivost informacij), ki jih lahko knjižnice uporabijo pri ponudbi referenčnih storitev.

## SKLADIŠČA IN REPOZITORIJI

Predstavljeni so bili trije primeri izgradnje oziroma prenove varnih fizičnih in elektronskih skladišč (Britanska knjižnica, Kalifornijska državna univerza in Nizozemska nacionalna knjižnica) ter aktivnosti na področju priprave standardov, ki vsebujejo priporočila za arhivarje, knjižničarje, arhitekto in inženirje.

## PREDSTAVITVE OCLC

Novo generacijo servisov pod blagovno znamko OCLC WorldShare sta predstavila Andrew Pace, izvršni direktor za omrežne knjižnične servise pri OCLC, in Jay Jordan, ponovno aktivirani predsednik OCLC.

## ZNANSTVENE KNJIŽNICE

V vseh predstavitevah so avtorji obravnavali vlogo znanstvenih knjižnic pri obdelavi, shranjevanju, arhiviranju in dostopu do podatkov raziskovalne dejavnosti. Predstavnika Nemčije sta predstavila

rezultate raziskave, ki kaže na to, da so knjižnice in podatkovni centri vključeni v obdelavo podatkov o raziskovalni dejavnosti, predvsem kar zadeva upravljanje metapodatkov in zagotavljanje dostopa do informacij. Potrebno pa je še dodatno znanje o različnih orodjih in tehnikah obdelave in arhiviranja podatkov. Zato še ni jasne predstave, kakšna naj bi bila vloga knjižnic in knjižničarjev na tem področju v prihodnosti.

Predstavniki štirih univerz (večinoma profesorji) so predstavili raziskavo, v kolikšni meri se knjižnice v ZDA in Kanadi ukvarjajo s podatki o raziskovalni dejavnosti. Organizacije, ki financirajo raziskovalno dejavnost, so namreč prepoznale pomen infrastrukture in servisov organiziranja in hranjenja podatkov o raziskovalni dejavnosti ter določile visokošolske in znanstvene knjižnice za institucije, ki naj bi te servise ponujale (angl. *research data service – RDS*). Tako skupnost raziskovalnih knjižnic intenzivno pripravlja nove strateške servise RDS. Pri približno četrtini anketiranih knjižničarjev so ti servisi že vključeni v njihove delovne obveznosti, veliko pa jih je novim servisom naklonjenih in menijo, da imajo ustrezne kompetence, da bi te servise lahko ponujali.

Predstavnika Kanade sta predstavila številne pobude in projekte, s katerimi želijo zagotoviti infrastrukturo za raziskovalno dejavnost na državni ravni.

Trije predstavniki Združenega kraljestva so predstavili projekt upravljanja podatkov o raziskovalni dejavnosti, ki se odvija na Univerzi v Northamptonu, pri katerem glavno vlogo igra knjižnica. Univerza je vodilna na tem področju in je v zadnjih dveh letih uvedla številna orodja organizacije DCC (Digital Curation Centre), ki sodeluje pri oblikovanju novih politik urejanja podatkov o raziskovalni dejavnosti ter pri izobraževanju knjižničarjev za upravljanje s podatki raziskovalne dejavnosti (Research Data Management – RMD). DCC pa sodeluje tudi z drugimi univerzami pri vzpostavitvi podobnega modela RMD.

Predstavniki nacionalne knjižnice Nemčije je predstavil projekt DP4lib (Digital Preservation for libraries), ki ga financira nemška raziskovalna fundacija (German Research Foundation – DFG). Projekt, ki ga vodi in koordinira nacionalna knjižnica, je zdaj v fazi uvajanja. Pri tem ugotovljajo, da je od dela na tehničnih orodjih veliko pomembnejše delo na vzpostavitvi delovnih procesov, zagotavljanju kakovosti in preverljivosti procesov, načrtovanju stroškov, zanesljivem poročanju in dokumentiranju zgodovine.

Predstavnica združenja LIBER (Association of European Research Libraries) je predstavila rezultate raziskave, s katero naj bi ugotovili, v kolikšni meri so raziskovalne

knjižnice pripravljene sodelovati v procesu upravljanja podatkov o raziskovalni dejavnosti. Raziskava je pokazala, da se knjižničarji zavedajo potrebe po ponujanju novih servisov raziskovalcem, vendar menijo, da niso ustrezno usposobljeni, in da bodo potrebne precejšnje investicije v izobraževanje. Knjižnice morajo biti po eni strani hitre pri odločanju, hkrati pa morajo temeljito pretehtati, v katera nova področja investirati.

## NACIONALNE KNJIŽNICE

Predstavnica nacionalne knjižnice Nemčije je poudarila, kako pomembno je, da so podatki na voljo za najširšo uporabo na družabnih omrežjih, portalih, v iskalnikih itd. Njihova knjižnica je že objavila večino bibliografskih podatkov kot odprte podatke po pogojih licence CC-0 (Creative Commons Zero License), pri čemer sledijo drugim knjižnicam na portalu Europeana. Nadaljnji razvoj načrtujejo v smeri uvajanja povezanih odprtih podatkov (Linked Open Data).

Predstavniki nacionalne knjižnice Francije je predstavil njihove izkušnje pri uvajanju odprtih podatkov. Poudaril je, da niso tako pomembni ideološki in tehnični argumenti, ampak predvsem ekonomski, saj lahko knjižnice in druge organizacije pri razvoju novih servisov veliko prihranijo zaradi široke možnosti uporabe podatkov.

Predstavnika Nove Zelandije sta predstavila projekt izgradnje nacionalne infrastrukture za dostop do e-virov Nove Zelandije. Vodilno vlogo pri uvedbi novih orodij, vzpostavitvi novih partnerstev in novih pristopov je leta 2008 prevzela nacionalna knjižnica in na tem intenzivno in sistematično dela zadnja štiri leta.

Predstavnica nacionalne knjižnice Škotske je predstavila izkušnje z odpiranjem metapodatkov filmske, fotografske in digitalne zbirke na socialnih omrežjih (Flickr in YouTube), ki bo osnova za njihove nadaljnje projekte odprtih in povezanih podatkov.

## PLENARNA PREDAVANJA

Zelo zanimiv je bil izbor nastopajočih v treh plenarnih predavanjih. V prvem je nastopil filmski zgodovinar Peter von Bagh, ki je avtor preko 30 knjig o filmu, zgodovini in umetnosti. Predavanje na temo spomina sveta in posebej Finske je prikazal s predvajanjem in komentiranjem izsekov iz sedmih filmov, ki so bili posneti v obdobju zadnjih 80 let. Ker je aktiven tudi v vlogi univerzitetnega profesorja, je v prikaz vpletel svoje ugotovitve o posledicah hitrega tehnološkega razvoja na knjigo, knjižnice in predvsem na procese učenja.

Profesor Yrjö Engeström z Univerze v Helsinkih je predstavil pristop kolektivnega skupinskega dela pri reševanju problemov, imenovan "knotworking", in sicer na primeru organiziranja centralne knjižnice univerze v novi zgradbi, ki bo nastala iz številnih že obstoječih ločenih manjših fakultetnih in oddelčnih knjižnic.

V tretjem plenarnem predavanju je nastopil profesor Siva Vaidhyanathan z Univerze v Virginii, ki se ukvarja z zgodovino kulture in raziskovanjem medijev in je tudi dober poznavalec avtorskih pravic. Je avtor knjige *The Googlization of Everything: (And Why We Should Worry)* in zelo oster kritik komaj 6 let stare monopolistične korporacije Google. Korporacija obvladuje ogromno podatkov, ob tem pa ji je dobiček pomembnejši od varovanja avtorskih pravic, zasebnosti, cenzure in dolgoročne skrbi za informacije. Kritiko je izrazil tudi na račun petih vodilnih knjižnic, ki so sprejele sodelovanje z Googlom pri projektu digitalizacije njihovih zbirk. Naredil je primerjavo s projektom človeškega genoma, pri katerem so bili odločilni raziskovalci veliko bolj modri in niso pristali na ponudbo komercialnega podjetja. Odmevno je bilo tudi njegovo predavanje v okviru programa FAIFE (Free Access to Information and Freedom of Expression) na temo privatizacije kibernetnega prostora na primeru Googla.

## ZAKLJUČEK

Splošen vtis na konferenci je bil, da imajo knjižnice bogatih držav kljub kriznim časom še vedno na voljo potencialne in dosegajo tudi zavidljive razvojne rezultate. Posebej mi je bilo v zadovoljstvo, da sem imela po 20 letih ponovno priložnost srečati gospo Pirkko Wegelius, nekdanjo direktorico centralnega kataloga za serijske publikacije skandinavskih držav (NOSP). V osemdesetih letih in začetku devetdesetih let je bila med aktivnejšimi udeleženci srečanj ISSN, sodelovala pa je tudi pri pripravi standardov ISO za področje knjižničarstva. Ob vzpostavljanju sistema COBISS sem od nje prejela osnutek standarda za podatke o zalogi (ISO/TC46/SC9-N34), ki je bil eden izmed temeljev formata COMARC/H.

Odzvala sem se tudi povabilu OCLC na delovno skupino, ki obravnava različne vidike kakovosti zapisov v WorldCatu. Predstavniki OCLC je poročal o dogovoru, ki so ga sprejeli v letu 2011, in sicer, da je treba pri posredovanju zapisov v WorldCat zapise nacionalne bibliografije posebej označiti.

Marta Seljak

## Reference

- [1] Predstavitveno gradivo s konference IFLA. Helsinki, 11.–17. avgust 2012.